

A haladás és ellenfelei a mai magyar közéletben

Irta: Gosztonyi Lajos

„A demagógiának két faja van: van uccai és szalón-demagógia.”

Imrédy Béla 1941 november 28-án mondott képviselőházi beszédéből.

Talán kissé fondulhat — első pillantásra — hogy a Népszava 1941 karácsonyi számában, amelyet az emberi haladás gondolatának szentelünk, külön cikk foglalkozik a magyarországi szélsőjobboldallal. A haladás útja azonban nemcsak pozitív, hanem negatív irányból is megvilágítható. Megértéséhez és az érvényesüléséért folytatott küzdelem időszerezésének felismeréséhez közelebb jutunk, ha megvizsgáljuk az ellenérőket is, ha megkíséréljük kiemelni a túlólad érveit, kimutatjuk azoknak a belső ellentmondásait. Néhány héttel ezelőtt a képviselőház legjellegzetesebben politikai vitája során, az appropriációs törvényjavaslat tárgyalásakor, a szélsőjobboldal vezérszónokának, Imrédy Bélának beszédében összefogva kaptuk meg a nyilasok és társpartok programját, illetőleg világnézetét, önként kínálkozik tehát ez a beszéd kiindulópontul. Amiképpen a vita végén mondott válaszbeszédében Bárdossy miniszterelnök is ezt a beszédet választotta ki, hogy ennek állításával szembeállva mutasson rá a kormányzat és a szélsőjobboldal politikai és taktikai ellentéteire.

*

Bizonyára nem véletlen, hogy ez az Imrédy-beszéd már első szakaszában felvet egy fogalmat, amely egyenlően is jellemző a szélsőjobboldal vezérére, de jellemző a köré csoportosult politikuskok eszmévilágára és az egymással viaskodva „együtműködő” nyilas pártokra is.

Kettéhasadásról

beszélte Imrédy Béla, ezt a kifejezést alkalmazta a magyar társadalomra. A kettéhasadást azonban nem az osztályrészegyesítés követelményének tartja, hanem úgy fejtegeti, mintha valami titokzatos átok ülne a magyar közéletben. A kettéhasadás, a hasadás okának és lényegének megjelölését kerülgeti és csodálatos, hogy — bár gazdaságpolitikusként lépett a politikai életbe — eszeágyában sincs ezt a hasadást gazdasági okokkal magyarázni. Nem. Szerinte a lelkeket „megmagyarázhatatlan idegenkedés és bizalmatlanság dermeszti”. „Kübeszéletlen, feloldatlan ellentétéről” szól, amelybe — mint mondja — „lassan-lassan belebetegszik az ember”. Különös elképzelés egy gazdaságpolitikus és úgynevezett realpolitikusk (volt ügyvezető miniszter, bankelnök és miniszterelnök) részéről, hogy társadalmi ellentéteket metafizikailag magyaráz és „kibeszéléssel” kíván megoldani. Inkább a lélekgyógyászat, mint a gazdaságpolitika vagy a szociológia keretébe illik ez a diagnózis, amely esetleg helytálló lehetne, ha nem egy nemzetéről, hanem a polgári társadalom valamelyik lelkibeteg, neurótikus tagjáról lenne szó. Talán helyes lenne ez a módszer — bár a szélsőjobboldal által „zsídó”-nak bélyegzett tudomány, a pszichoanalízis útja ez —, ha nem a társadalmat vizsgálónak ilyen módon, hanem például annak okát keresnők, hogy egy ember, aki más vonalra tévedt, mint amit megszabnak hajlamai, nevelése és származása, miért próbálja túllépni még új környezetét is, csak hogy bizonyítsa: elszakadt múltjától, régi pozíciójától, sőt elszakadt öseitől is, akiknek szelleme semmiféle „beütés” formájában nem szabja meg az ő életútját. Ilyen eltévedt polgár esetében beszélhetünk az említett értelemben bekövetkezett kettéhasadásról, ilyen beteg lélek egyes belső

ellentéteit talán feloldhatná a „kibeszélés”, de ezt a tételt a társadalomra alkalmazni — képtelenség. Ha egy politikusk ilyen nyakatekert analógiába téved, az önkéntelenül is kiváltja azt a gondolatot, hogy saját belső sérülését, a saját magatartásában rejlő ellentéteket akarja kivetíteni az egész közéletre. Sokkal realitásos okok, materiális okok azok, amelyek társadalmi osztályokat, politikai pártokat szembeállítanak egymással. A társadalmi és politikai ellentéteket mélylélektan alapon magyarázni — mellébeszélés. Amiképpen mellébeszélés az is, ha a közönsyre panaszkodnak és a közélet iránti tömegérdeklődést reklámlják olyan politikuskok, akik

a közélet irányítását

nem hajlandók a tömegek kezébe adni, hanem holmi „piramisalakú” hierarchikus szervezetet csúcsán trónoló tekintély alá akarják rendelni a népi erőket. Van-e kiáltóbb ellentmondás, mint az, hogy ugyanez a tömeg kezébe akarják adni a közélet irányítását, ha ők maguk a társadalmi és politikai ellentéteket mélylélektan alapon magyarázni — mellébeszélés. Amiképpen mellébeszélés az is, ha a közönsyre panaszkodnak és a közélet iránti tömegérdeklődést reklámlják olyan politikuskok, akik

Tovább nő az ellentmondás, amikor azt fejtegeti: minden iskolát végzett embernek kell, hogy szakmája mellett egységes szemlélete is legyen „nemzeti műveltségünkről” — tehát azt kívánja, hogy olyan egységesek alakuljanak ki, akik megfélemlítő szellemi fegyverzetel rendelkeznek a kultúra fejlesztésére —, de néhány mondatnál később már szervezetet akar létesíteni „a közgondolkodás egységesítésére”. Tehát szellemileg uniformizálni akar, ami érthető törekvése annak a politikának, amely joggal fél a szellem természetesen szabadságtörekvéseitől s éppen ezért nem tűr el mást, mint az ő szervezete által veszélytelennek bélyegzett eszméket.

„Nemzeti”

szocializmust hirdeti ez a szélsőjobboldal, de az előbbieknél nem eszékegyebb ellentétekre bukkanunk, ha akár azt vizsgáljuk, valóban nemzeti-e, akár pedig úgynevezett szocializmusát nézzük meg közelebbről. A magyar nemzeti felfogás mindig oszthatatlan egységnek tekintette az országot, éppen ebben az élvben rejlik lényege. Imrédy viszont azt állítja, hogy „a társadalomról vallott modern szerves felfogásnak a nemzetiségek, népcsoportok kollektív személyiségét is el kell ismernie”.

— Ugyanezt mondja Szálasi is! — az Imrédy-beszéd egy másik (a szocializmusról szóló) fejezeténél kockáztatta meg ezt a közbeszólást egy nyilas képviselő, de ugyanezt a megjegyzést tehetné volna akkor is, amikor a nemzetiségekről beszélt Imrédy. Mert az idézett elméletet igazán csak egy lépés választja el Szálasi eszméjétől, amely még a Magyarország kifejezést is elveti és Kárpát-Duna-Nagy-Haza gyűjtőnév alatt gyepűföldre kívánja osztani az országot. Teljes atomizálást jelent tehát a nyilas felfogás: a piramis-rendszer horizontálisan, a népcsoport-rendszer pedig vertikálisan darabolná széjjel a nemzetet. Mind ez a nemzeti jelleg feladását jelenti. A nyilas szocializmus tehát legkevésbé sem nemzeti. Vajjon

„szocializmus”-e?

— vetődik fel a következő kérdés. Az ő szocializmusukat Imrédy — már a módszer is jellemző — ellentmondások felsorolásával kívánja érzékelteni. Például: „szembemáll a kapita-

lizmussal, de nem veti el a tőkét”. Ehhez talán nem is kell megjegyzést fűznünk, a szónok által adott magyarázat azonban ismét érdekes: „Nem veti el a tőkét, mert a család nem létezik az utódokról való gondoskodás nélkül, aminek velejárója, hogy a család fő gondoskodhassék az utódok anyagi biztonságának meg-alapozásáról is.” Szó sincs tehát egyenlő startról. Ebben a „szocializmus”-ban ismét csak a születés, a vagyon, a társadalmi helyzet szabja meg az ember életútját. Sőt, újabb megkötöttségről is gondoskodik, mert „szocializmus”-ának második jellegzetes vonása — mint mondja — „a vérségi kapcsolatok kihangsúlyozása”. (Félreértés ne essék: Imrédy mondja ezt.) És mind ezt beleszorítja abba a már említett „piramisalakú tekintélyi felépítésbe, ahol a vezetettek felett állnak az alvezetők és egyre magasabban és magasabban a vezetőknek egyre szűkebb csoportjai, míg végül egy tekintélyben fogódik össze, mint zárógömb az egész építmény”.

Tárgyilagosan meg kell azonban állapítanunk, hogy a volt bankelnök és azok, akik körülötte csoportosultak, mégis hozzá akarnak nyúlni a tőkéhez: „sok helyen még zsidó kezben lévő ipari tőkét át kellene vezetni keresztény kézbe...” Egy szóval: őrségváltás — a társadalom szerkezetének megváltoztatása helyett. Természetesen, csak részletes őrségváltás.

Mindez rendben lenne. Osztálytudatos program ez, egy olyan párt számára, amely meg akarja védeni a fennálló kiváltságokat. De miért nevezik szocializmusnak?

A nyilas-imrédyista front reformtervei minden területen ezen a vonalon mozognak.

A földreform

megoldására — Imrédy szerint — azért van szükség, hogy „a bizonytalanság kiküszöbölődjék, mert itt egy elkerülhetetlen (majdnem tragikus vézetként állapítja meg ezt az elkerülhetetlenséget) társadalmi processussal állunk szemben és a mi feladatunk csak az lehet, hogy a processust keretekbe szorítsuk, okosan, gazdaságosan, a nemzet érdekében oldjuk meg. Mert ennél a bizonytalanságnál fogva nem gazdálkodhatik ma racionálisan a nagybirtok”.

Bizony, a nagybirtok! Mert erről van szó. Ennek érdekében kell radikális intézkedések helyett „keretekbe szorítani” azt a processust, amelynek nevét csak végső esetben mondja ki s akkor is csak fanyalogva: földreform. Talán elég ennyi annak bizonyítására, hogy ezek az elgondolások csak annyira „népi”-ek, amennyire nemzetiek és szocialisták. A föld népet aligha élvezheti ki ez a „keretekbe szorítás”, ami egyébként fölöttébb jellemző kifejezése Imrédy Bélának. A gátak lebontása, a szabadság, az emberi érvényesülés akadálytalan útjának megnyitása helyett minden téren keretek közé akarja szorítani a társadalmat és a szellemi életet is. Kíméletlenül be akar skatulyázni mindent, mert ami skatulyázva van, könnyen kezelhető, ellenőrizhető, megrendszabályozható. És közben ezeknek az elgondolásoknak hangoztatója bélyegzi meg éles szavakkal a rendőrállamot, a metternichizmust!

Az ipari munkásság

az amelyet feltétlenül legsürgősebben akar keretekbe szorítani, mert jól látja, hogy a nyilas demagógia vezedelmes leleplezője a szervezett munkásság és a nyilas tervek megvalósításának útjában sziklaszilárd bástyáknak állnak: a szabad szocialista szakszervezetek. Láttuk már, hogy a szélsőjobboldal sokmindenbe belenyugszik, miközben a belenyugvási ellen háborog, támadja „a belenyugvási, amely a szakszervezeteknek a szociáldemo-

krácia vezetése alatt való maradását, a Népszavát és a marxista tanak a magyar politikai mezőben való érvényesülését alkotmányunk integráns részének tartja”. Helyesen érzi meg, hogy a szervezett munkásság legtisztább látó és éppen ezért legelszántabb ellenfele mindazoknak a nemzeti és szociális szabadságellenes terveknek, amelyeket a szélsőjobboldal hirdet. A nyilas szónokoknak a szervezett munkásság ellen intézett sorozatos kirohanásai bizonyítják, hogy időnként már tudatosan folytatja ez a réteg osztályharcát a föld és a gyárak dolgozó ellen. Ez az amit körömszakadtig tagadnak és teoretikusuk, Imrédy Béla így tépelődik: „Közöttünk, magyarok között nincs meg a lelki összekötőkapocs...” És amikor megállapítása nyomán kikérülhetetlenül torlódnak elő a kérdések, elmenekül a válaszadás elől s azt mondja, hogy ez „metafizikai jelenség”.

Ilyen mélyen belesüllyedt tehát a mitikus gondolatvilágba az egykor meghirdetett

„csodálatos forradalom”

és az egykori nagy szervező most kinyilatkoztatja: „a forradalmak kora lejárt... bolond ember volna ma, aki forradalmi tüzzel akarja jatszani... csak alkotmányos eszközök alkalmazása jöhet tekintetbe...” A „csodálatos forradalmat” akkor hirdette Imrédy, amikor hatalmon volt és most beszél az alkotmányról, amikor egy olyan ellenzéki párt-szövetség élén áll, amelynek több tagja egy „zöld forradalom” jelszavával jutott mandátumhoz. És közben lelkesen helyesli Imrédy szavait az a párt, amely ma is vallja Szálasi elgondolásait. Ez már nemcsak egy embernek, de egy egész mozgalomnak végleges belebonyolódása az ellentmondásokba s egyben saját magatartásába.

A Szálasi-féle nyilas mozgalom radikális jelszavakkal indult és lett hírhedt, kiegészítve a jelszavakat puccskísérletekkel és fanasztikus „forradalmi” cselekedetek terveivel, amelyek azonban mind sokkal inkább ponyvaregényre emlékeztetnek és filmdramákra emlékeztetnek, mint az emberiség átalakító erejű forradalmának történetére. Tevékenységük és megnyilatkozásaik lassan felnyitották a tömegek szemét s a képzett, szervezett munkásság leleplező munkájának eredményeként a föld és a gyárak dolgozó egyre világosabban látják, hogy a nyilasok nem szociális haladás és egészség átvalakulás, hanem a nagyobb elnyomtatás, teljes gazdasági és szellemi elnyomtatás, szolgátsorba süllyedés felé viszik őket. A most múlt esztendő második felében vált nyilvánvalóvá, hogy egyre sorvad a nyilasok „tömegbázisa”, a jelszavak elvesztették hitelüket és a mozgalmat végső válság fenyegeti. A süllyedő hajóról menekülni akartak a vezetők és keresték azt az utat, amely elvezeti őket az elveszett tömegek helyett a vezetőrétegek kegyéhez. Minősíthetetlen, rosszízű személyi összecsapások után egy sereg vezető elhagyta a nyilas pártot, miután Imrédyben vélte megtalálni a „governementális” szélsőjobboldal alkalmas vezetőjét, akinek személyét és politikáját nem tartják egészen szalónképtelenségnek a gazdasági és politikai hatalom birtokosai. Az Imrédy mögött tömörült új párt-szövetség első ténykedése volt a felkínálkozás bizonyos vezetőrétegek felé, amelyekkel a múltban a nyilasok radikális jelszavai és kriminális cselekedetei eltávolították a szélsőjobboldaltól. A felkínálkozásra határozott visszautasítás volt a konzervatív és a klerikális jobboldal válasza is.

A nemzeti függetlenség

volt az a gondolat, amely rábreszette a nacionalista köröket is arra a veszedelemre, amely bármilyen árnyalatú nyilasok felülkerekedése esetén fenyegetné Magyarországon minden egyetemes értéket. Fölöttébb jellemző, hogy a nemzeti függetlenség gondolatának hallatlan időszerezéséért napjainkban a szervezett ipari munkásság és a paraszt-ság legtudatosabb elemei ismerték fel elsőnek. A nemzeti függetlenség és a szociális haladás eszméjének szintézise az egyetemes szabadság-